

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-15>

**POETRY OF ANATOLIA BORNYAK: AT THE INTERSECTION  
OF FICTION AND PUBLIC LITERATURE**

**ПОЕЗІЯ АНАТОЛІЯ БОРНЯКА: НА ПЕРЕТИНІ  
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ПУБЛІЦИСТИКИ**

**Krupka V. P.**

*Candidate of Philological Sciences,  
Associate Professor,  
Associate Professor at the Department  
of the Ukrainian Language  
Mykhailo Kotsiubynsky Vinnytsia State  
Pedagogical University  
Vinnytsia, Ukraine*

**Крупка В. П.**

*кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри української  
літератури  
Вінницький державний педагогічний  
університет імені Михайла  
Коцюбинського  
м. Вінниця, Україна*

**Vinnichuk A. P.**

*Candidate of Philological Sciences,  
Associate Professor,  
Head of the Department  
of the Ukrainian Language  
Mykhailo Kotsiubynsky Vinnytsia State  
Pedagogical University  
Vinnytsia, Ukraine*

**Віннічук А. П.**

*кандидат філологічних наук, доцент,  
завідувач кафедри української  
літератури  
Вінницький державний педагогічний  
університет  
імені Михайла Коцюбинського  
м. Вінниця, Україна*

Літературознавча енциклопедія за редакцією Ю. Коваліва публіцистичну лірику означає як «тенденційні віршові твори, що відображають актуальні ідеологічні, світоглядні, позалітературні інтереси. Їм притаманний конкретний часопростір, полемічний розвиток ліричного сюжету, художня декларація як засіб поетичного вираження, іноді – порушення принципів еристики» [5, с. 297]. Отже, є підстави говорити, що публіцистична поезія чи не на кожному етапі розвитку української літератури (давня доба (полемічна література)), класична доба (поети-народники), соцреалістична доба, доба генерації шістдесятництва і постшістдесятництва (Борис Олійник, Василь Симоненко, Володимир Забаштанський та ін.) була актуальним явищем. Для українського письменства, яке перебрало на себе функції національної ідеології як системи етично-соціальних цінностей, публіцистична поезія стала не лише явищем літературного процесу, а й яскравим свідченням активізації художніх інтенцій і потенцій в особливо важливі, почасти кризові періоди історії.

Соціум майже завжди очікує від письменників чіткої реакції, правдивої позиції щодо вагомих зрушень суспільного життя, і якщо їхня творчість задовольняє його вимоги / потреби, то часто-густо возносить їх до моральних авторитетів. З цього приводу Я. Поліщук зазначає: «Творячи ідеологічні смисли, література також задовольняє певне суспільне очікування, бо виробляє таку систему символів, яка адекватна дійсності та здатна відповісти на її виклики. Тому-то актуальну словесність ніколи не може заступити, скажімо, літературна класика або перекладна література» [7, с. 76].

Анатолій Подолинний про Анатолія Бортняка у поетичній збірці «Журавель у небі» мовив так: «І в цій збірці він упізнаваний, той самий: небайдужий і мислячий, нічого не проґавив на своєму життєвому шляху, усе, що доля дала, пережив, переборів і не втратив смаку до боротьби; все спостеріг, проаналізував і зробив належні висновки, здобув необхідні уроки» [6, с. 8]. Відгук літературознавця дає підстави однозначно говорити: публіцистична складова є яскравим свідченням творчої манери митця слова.

Для української поезії другої половини ХХ століття, зокрема для її заповідально-рустикального дискурсу, Анатолій Бортняк – насправду, самобутній і напрочуд цікавий поет, перу якого належить більше трьох десятків книг, лейтмотивами яких завше була людина, її духовно-вольова організація, Україна. Ці художні доміанти перебувають в силовому полі ідентичності митця слова як ідеї постійності, тотожності, спадкоємності і самосвідомості, так і відчуття приналежності до свого народу, його історичної пам'яті, культури, традицій, мови тощо.

Наріжне питання поезії А. Бортняка – людиноцентризм. Його характеристики хоча й звучать дещо декларативно (маємо зважати на те, що автор довгий час працював на журналістській роботі, і соціалістична література значною мірою впливала на творчість), однак розкривають світоглядні і творчі орієнтири, дають читачу простір для усвідомлення того, що життєвий вибір – це постійна праця над собою, над своїми помилками, зрештою, пошук тих істин, коли приходить відчуття відповідальності, справжності, гармонії. Так, у поезії «На світі щедрості привільно» спостерігаємо двовимірну рефлексію: з одного боку, торжества природи («На світі щедрості привільно. / Ось гай березовий стоїть / І посміхається привітно / зубами стовбурів своїх. / І грім покотистий, і віти / І друг – усе для доброти» [1, с. 52]), з другого боку – самостворення людиною самої себе, яке психологи називають винайденням свого життєвого шляху, реалізованого на засадах добротворення («Хай навіть лютя на груди

карою, / на душу каменем лягла, – / а ви добром – кресалом з каменю / добудьте світла і тепла» [1, с. 52]).

Творення людиною своєї цільності жодним чином не заперечує ще однієї вагомої світоглядної домінанти в поезиторчості А. Бортняка, окресленої ще Григорієм Сковородою. І хоча маємо справу з особистісною ідентичністю, проте саме з неї починається розуміння соборності, сродної праці, життєтворчості. Така декларативність духовно-вольової організації обумовлена авторською ідеологією, тому й говоримо про особливу віру у сповідувані житейські істини, про мінімальну межу між митцем слова і його ліричним героєм, і в цьому він близький з Володимиром Забаштанським, психоавтобіографічним імперативом якого була сентенція «чим жив, про те писав (нехай не завше), / про що писав – і досі тим живу» [2, с. 227].

Услід за поетами-шістдесятниками – Дмитром Павличком, Іваном Драчем, Борисом Олійником, Василем Симоненком – А.Бортняк творить галереї яскравих сільських персонажів. І розпочинає він їх творити з образів своїх батьків, а далі бачимо дідів і бабів, тіток і дядьків – тих працьовитих мудролюбів, з яких висновувалася ідейно-тематична вісь його творчості, художня філософія життя. Наприклад, у вірші «Баба Оляна» автор увіковічне пам'ять про звичайну сільську трудівницю, яка не просто багато пережила на своєму віку, а й втілила духовну міць української жінки: «Баба Оляна колись косила, / А тепер косити несла. / Сіяла, віяла, сапала... / Дітей родила, не спала. / А як провела на фронт / Василя й Степана – Так і не дочекала» [1, с. 25–26]. Саме такі поетичні візії висновують національну ідентичність, яка окреслює початки творчого поступу, формування внутрішньої цільності Анатолія Бортняка як митця слова і громадянина. Недарма у фіналі поезії з особливим життєдайним пафосом стверджується: «Пахне земля засіяним житом, / Про щось осика балака. / Чуєте, чуєте, / Вам ще жити / Страх як багато! [1, с. 26].

Світоглядно-естетична еволюція зумовлює звернення майстра слова до багатовимірних соціально ціннісних рефлексій, він стає усе більш критичним до національної історії і сучасності, переосмислює те, у що вірив, що резонує, що викликає емпатію. Тому й виникають поетичні візії виразного громадянського звучання: «Піднявши з-під непам'ятної брили, / не у прадавніх міфах – наяву / євреї мертву мову воскресили. / А ми ж бо умертвляємо живу» [1, с. 308]; «Невже, Україно, незгойний синдром / пройняв до кісток твою суть? / Обридло й чортам із порожнім відром / тобі переходити путь» [1, с. 312]. І це лише цитати з частини великого корпусу громадянської лірики, де автор робить спроби осмислити і переосмислити національну екзистенційну дійсність у різноманітних її проявах.

Найвагомішим є те, що особистісне і громадянське в художньо-публіцистичних вимірах поезотворчості набувають особливої значущості, цінності, виформовують ті змістові пласти, які значно увиразнюють індивідуальну манеру Бортняка-поета-і-публіциста, вписують його в літературний процес другої половини ХХ століття як у подільському вимірі, так і в українському контексті.

#### Література:

1. Бортняк А. Одинадцята заповідь. Вибране / упорядник Н. Ю. Гнатюк. Вінниця : Консоль, 2017. 448 с.
2. Віннічук А. Геройство мусить мати нагороду. Концепція історичного : монографія. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2010. 214 с.
3. Забаштанський В. Свічкою слова. Жмеринка ; [Вінниця], 2000. 447 с.
4. Крупка В. Художня реалізація трагічного в поемі «Село в безодні» Ігоря Качуровського. Філологічний дискурс : зб. наук. праць. Хмельницький, 2018. вип. 8. С. 58–64.
5. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт-уклад. Ю. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.
6. Подолинний А. Одинадцята заповідь Анатолія Бортняка. Бортняк А. Одинадцята заповідь. Вибране / упорядник Н. Ю. Гнатюк. Вінниця : Консоль, 2017. С. 5–20.
7. Поліщук Я. Література як ідеологічний простір. *Науковий вісник. Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. Ужгород, 2008. Вип. 19. С. 74–78.